

Ghid privind procedurile de despăgubire a victimelor corupției pentru judecători, procurori și avocați

Acest Ghid a fost elaborat de Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției (CAPC) în cadrul Proiectului „Core support to the CAPC”, care se desfășoară cu suportul Suediei.

Opiniile exprimate reflectă poziția autorilor și nu reprezintă în mod neapărat punctul de vedere al finanțatorului.

Chișinău - 2022

CUPRINS

INTRODUCERE	3
1. Standarde internaționale în domeniu.....	4
2. Cadrul normativ național relevant: Legea integrității – lege-cadru în domeniu.....	5
3. Corupția, actele de corupție și actele conexe actelor de corupție.....	7
4. Persoanele care pot pretinde despăgubiri pentru actele de corupție	9
5. Determinarea prejudiciului susceptibil reparării.....	10
6. Modalitățile de despăgubire	12
7. Persoanele împotriva cărora poate fi intentată acțiunea civilă	12
8. Condițiile răspunderii civile.....	13
9. Cerințele de formă a acțiunii.....	13
10. Modalitățile de înaintare și examinare a acțiunii civile	14
11. Acțiunea civilă în procesul penal.....	14
12. Acțiunea civilă în ordinea procedurii civile obișnuite.....	16
13. Repararea prejudiciului cauzat prin actele de corupție ce constituie contravenții	17

INTRODUCERE

Corupția este unul dintre cele mai nocive fenomene în procesul fortificării și al menținerii unui veritabil stat de drept. Ea reprezintă o amenințare gravă pentru supremația legii, democrație și drepturile omului, echitate și dreptate socială, împiedicând dezvoltarea economică și punând în pericol funcționarea corectă a economiei de piață. Recunoscând gravitatea acestui fenomen, democrațiile consacrate acordă o atenție deosebită implementării măsurilor de prevenire și combatere a manifestărilor de corupție, atât la nivel național, cât și internațional.

În contextul cooperării internaționale în lupta împotriva corupției, un loc special este ocupat de Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției, dar și de documentele Consiliului Europei, în special:

- Rezoluția (97) 24 a Comitetului Miniștrilor avînd ca obiect cele douăzeci de principii directorii pentru lupta împotriva corupției;
- Convenția penală privind corupția;
- Convenția civilă privind corupția.

Aceste documente cuprind un set de angajamente asumate de statele semnatare în scopul prevenirii și combaterii corupției, un loc special revenind celor menite să asigure înlăturarea consecințelor corupției, inclusiv recuperarea prejudiciului rezultat din corupție.

Drept o garanție a realizării acestor angajamente la nivel național reprezintă cadrul normativ național, în acest sens fiind relevante prevederi din:

- Legea integrității, nr. 82/2017;
- Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985/2002;
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122/2003;
- Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107/2002;
- Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225/2003;
- Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218/2008.

Astfel, cu privire la tragerea la răspundere a persoanelor vinovate de săvîrșirea faptelor de corupție, legislația națională prevede aplicarea sancțiunilor de mai multe categorii, *id est* penale, contravenționale, disciplinare și civile. Fiecare tip de răspundere are la bază un scop distinct. Sancțiunile penale și contravenționale urmăresc, în mod firesc, pedepsirea manifestărilor de corupție privite ca fapte care dăunează societății în general. Sancțiunile disciplinare își produc efectele asupra drepturilor și obligațiilor profesionale ale persoanelor care au săvîrșit fapte de corupție. La rîndul lor, sancțiunile civile au drept scop despăgubirea persoanelor cărora le-a fost cauzat un prejudiciu prin corupție, acest aspect constituind obiectul explicațiilor din prezentul ghid. În acest sens, în cele ce urmează, sînt descrise mecanismele și reglementările aplicabile în materia despăgubirilor civile la care pot pretinde persoanele cărora le-a fost cauzat un prejudiciu prin fapte de corupție.

Prezentul ghid este destinat profesioniștilor (judecători, procurori și avocați), care sînt chemați să nu neglijeze faptul că corupția, prin repercusiunile negative asupra unor indivizi și entități concrete, care au suferit un prejudiciu și care au dreptul la o reparație echitabilă, afectează societatea în ansamblu.

1. Standarde internaționale în domeniu

Dreptul victimelor corupției de a obține despăgubiri este garantat prin mai multe documente internaționale, atât universale, cât și regionale.

În primul rând ne referim la **Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției**. Documentul a fost adoptat la New York la 31 octombrie 2003 și semnat la Merida (Mexic) la 9 decembrie 2003. Republica Moldova l-a semnat la 28 septembrie 2004 și l-a ratificat prin Legea nr. 158/2007.

Convenția Organizației Națiunilor Unite conține, în articolele 34-35, prevederi privind consecințele actelor de corupție și repararea prejudiciului.

Potrivit normelor citate, după formele prescrise, ținând seama de drepturile terților de bunăcredință, fiecare stat parte trebuie să ia, conform principiilor fundamentale ale dreptului său intern, măsuri pentru a combate consecințele corupției. În această perspectivă statele părți pot considera corupția ca un factor pertinent într-o procedură judiciară pentru a decide anularea sau resciziunea unui contract, retragerea unei concesiuni sau a oricărui act juridic analog ori pentru luarea oricărei măsuri corective.

De asemenea, fiecare stat parte trebuie să ia măsurile necesare, conform principiilor dreptului său intern, pentru a da entităților sau persoanelor care au suferit un prejudiciu în urma unui act de corupție dreptul de a introduce o acțiune în justiție împotriva responsabililor de prejudiciul menționat, în vederea obținerii reparării.

În ceea ce privește documentele regionale, relevante domeniului sînt cîteva documente ale Consiliului Europei, și anume:

- Rezoluția Comitetului Miniștrilor (97) 24 avînd ca obiect cele douăzeci de principii directorii pentru lupta împotriva corupției;
- Convenția penală privind corupția (adoptată la Strasbourg la 27 ianuarie 1999, semnată de către Republica Moldova la 24 iunie 1999 și ratificată prin Legea nr. 428/2003);
- Convenția civilă privind corupția (adoptată la Strasbourg la 4 noiembrie 1999, semnată de către Republica Moldova la 4 noiembrie 1999 și ratificată prin Legea nr. 542/2003).

Astfel, **Rezoluția Comitetului Miniștrilor al Consiliului Europei (97) 24 avînd ca obiect cele douăzeci de principii directorii pentru lupta împotriva corupției**, instituie, în pct. 13, în calitate de principiu – asigurarea ca sistemul de responsabilitate al administrației publice să ia în considerație consecințele actelor de corupție comise de către agenții publici.

Cu referire la **Convenția penală privind corupția**, documentul prevede incriminarea coordonată a infracțiunilor de corupție, o cooperare intensă pentru urmărirea unor astfel de infracțiuni și un mecanism de supraveghere eficient deschis statelor membre și statelor nemembre pe picior de egalitate. Convenția penală privind corupția incriminează:

- corupția activă a agenților publici naționali;
- corupția pasivă a agenților publici naționali;
- corupția membrilor adunărilor publice naționale;

- corupția agenților publici străini;
- corupția membrilor adunărilor publice străine;
- corupția activă în sectorul privat;
- corupția pasivă în sectorul privat;
- corupția funcționarilor internaționali;
- corupția membrilor adunărilor parlamentelor internaționale;
- corupția judecătorilor și agenților curților internaționale;
- traficul de influență;
- spălarea veniturilor provenite din delictele de corupție;
- infracțiunile de contabilitate.

În ceea ce privește despăgubirea victimelor corupției, în calitate de document-cheie în domeniu servește **Convenția civilă privind corupția**, care impune părților obligativitatea de a prevedea în dreptul său intern:

- recursuri eficiente în favoarea persoanelor care au suferit prejudicii, rezultând din corupție;
- conținutul obligației de reparație, care se poate referi la daunele patrimoniale deja suferite, nerealizarea profitului și prejudiciile extra-patrimoniale;
- condițiile care urmează a fi întrunite pentru ca prejudiciul să poată fi compensat;
- responsabilitatea statului pentru daunele rezultate din actele de corupție;
- clauza neglijenței concurente;
- termenele pentru depunerea acțiunii de reparație a prejudiciului;
- nulitatea contractelor sau a clauzei unui contract al cărui obiect este un act de corupție;
- protecția salariaților, care denunță acte de corupție;
- claritate și fidelitate în stabilirea bilanțului contabil și audit;
- măsurile conservatoare necesare prezervării drepturilor și intereselor persoanelor în timpul procedurilor civile consecutive unui act de corupție.

2. Cadrul normativ național relevant: **Legea integrității – lege-cadru în domeniu**

Drept o garanție a realizării acestor angajamente la nivel național reprezintă cadrul normativ național, în acest sens fiind relevante prevederi din:

- Legea integrității, nr. 82/2017;
- Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985/2002;
- Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr. 122/2003;
- Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107/2002;
- Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225/2003;
- Codul contravențional al Republicii Moldova, nr. 218/2008.

Lege-cadru în domeniu constituie **Legea integrității**, care reglementează:

- domeniul integrității în sectorul public la nivel politic, instituțional și profesional;
- responsabilitățile entităților publice, ale autorităților anticorupție și ale altor autorități competente pentru cultivarea, consolidarea și controlul integrității în sectorul public;
- domeniile importante pentru cultivarea integrității în sectorul privat în procesul de interacțiune cu sectorul public și pentru sancționarea lipsei de integritate în sectoarele public și privat.

În ceea ce privește sancționarea lipsei integrității în sectorul public și în cel privat, prin art. 43, Legea integrității statuează că lipsa integrității în sectorul public și în cel privat conduce la săvârșirea actelor de corupție și a celor conexe acestora și atrage răspunderea după caz, disciplinară, civilă, contravențională sau penală. Responsabilitatea pentru constatarea și examinarea manifestărilor de corupție revine Procuraturii Anticorupție, Centrului Național Anticorupție, Autorității Naționale de Integritate și organelor Ministerului Afacerilor Interne în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală și ale Codului contravențional.

Legea integrității conține prevederi privind înlăturarea consecințelor actelor de corupție, actelor conexe acestora și ale faptelor coruptibile, responsabilitatea și repararea prejudiciului. Astfel, potrivit art. 47, în cazul săvârșirii actelor de corupție și actelor conexe acestora, bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele necuvenite transmise pentru a determina comiterea infracțiunii sau pentru a-l răsplăti pe infractor ori bunurile, serviciile, privilegiile sau avantajele necuvenite dobândite prin săvârșirea infracțiunii, dacă nu sînt restituite persoanei vătămate, în măsura în care nu servesc la despăgubirea acesteia, se confiscă, iar dacă acestea nu se găsesc, condamnatul este obligat la plata contravalorii. În toate cazurile, luarea măsurilor asigurătorii este obligatorie.

Înregistrarea organizației comerciale cu încălcarea prevederilor art. 41 alin. (2) atrage lichidarea acesteia, cu radierea din Registrul de stat, și răspunderea disciplinară a registratorului. Lichidarea și radierea organizațiilor comerciale din Registrul de stat au loc și în cazul în care informația despre identitatea beneficiarilor efectivi prezentată la înregistrare în conformitate cu art. 41 alin. (2) este incorectă sau falsă. Prevederile din art. 41 alin. (2) din Legea integrității dispun că organizațiile comerciale care au în calitate de fondator, acționar sau deținător al cotelor-părți persoane juridice înregistrate în jurisdicții care nu implementează standarde internaționale de transparență, inclusiv privind structura acționariatului, fondatorilor, administratorilor etc., persoane fizice cetățeni ai acestor jurisdicții sau persoane fizice și juridice ai căror beneficiari efectivi sînt alte persoane fizice se înregistrează în Republica Moldova doar în cazul prezentării confirmării scrise a identității beneficiarilor efectivi, conform legislației din domeniul prevenirii și combaterii spălării banilor.

Potrivit normelor citate, deciziile adoptate, contractele încheiate, alte acțiuni sau orice clauză a unei convenții al căror obiect sau cauză constituie un act de corupție sau un act conex actelor de corupție sînt lovite de nulitate absolută.

Actele juridice încheiate între organizațiile comerciale și entitățile publice cu încălcarea limitărilor de reprezentare stabilite pentru foștii agenți publici, prevăzute la art. 38 lit. b), precum și actele încheiate de către persoanele juridice înregistrate în Republica Moldova contrar prevederilor art. 41 alin. (2) sînt lovite de nulitate absolută, cu excepția cazurilor în care anularea acestora ar aduce daune interesului public. Potrivit art. 38 lit. b) din Legea integrității, organizațiile comerciale sînt obligate să evite, timp de un an, acordarea împuternicirilor de reprezentare în fața unei entități publice persoanei care, pe parcursul ultimului an, a activat în cadrul acestei entități.

Orice parte la contract al cărei consimțământ a fost viciat de un act de corupție sau dintr-un act conex actelor de corupție poate reclama, în modul stabilit de lege, rezilierea/anularea lui, fără a-și prejudicia dreptul la despăgubiri.

Persoana care a suferit un prejudiciu rezultat dintr-un act de corupție sau dintr-un act conex actelor de corupție are dreptul la repararea acestui prejudiciu în conformitate cu prevederile legislației penale, contravenționale sau, după caz, civile.

După repararea prejudiciului din contul bugetului corespunzător, pîrîtul are dreptul de regres față de persoana vinovată în mărimea despăgubirii plătite.

În conformitate cu art. 48 din Legea integrității, persoana care a suferit un prejudiciu rezultat dintr-o faptă prevăzută la art. 256, 324-335/1 din Codul penal are dreptul, în cadrul procesului, la repararea prejudiciului material și/sau moral în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală. În cazul în care persoana nu a solicitat intentarea acțiunii civile în cadrul procesului penal, repararea prejudiciului poate fi solicitată conform prevederilor Codului civil. Dacă persoana a suferit un prejudiciu rezultat dintr-o faptă prevăzută la art. 312-330/1 din Codul contravențional, autoritatea competentă este în drept, la cererea victimei, să dispună repararea prejudiciului cauzat prin contravenție în cazul în care nu există divergențe asupra întinderii lui.

După repararea prejudiciului din contul bugetului respectiv, pîrîtul este obligat să intenteze acțiune de regres față de persoana vinovată în mărimea despăgubirii plătite. Persoana care a suferit un prejudiciu rezultat dintr-un act de corupție sau act conex actelor de corupție, comis de către subiecții stabiliți la art. 5 li. a) din Legea integrității (agenții publici, concurenții electorali și persoanele lor de încredere), este în drept să ceară despăgubiri din partea entității publice al cărei agent public a comis actul de corupție sau actul conex.

Ministerul Justiției sau, după caz, procurorul va înainta acțiune de regres împotriva persoanei care a comis actul de corupție sau actul conex actelor de corupție dacă autoritățile despăgubitoare nu și-au onorat obligațiile.

3. Corupția, actele de corupție și actele conexe actelor de corupție

Pentru a trece la descrierea propriu-zisă a mecanismelor de despăgubire, ar trebui să specificăm ce înțelegem prin corupție, actele de corupție și actele conexe actelor de corupție.

Legea integrității, în art. 3, definește **corupția** ca utilizare a funcției, contrar legii, în interes privat. În acest sens, utilizarea funcției poate avea loc în cadrul entităților publice sau private, în mod direct de către deținătorul funcției sau pentru alte persoane.

Legea menționată, la 44 alin. (1), specifică că **actele de corupție** reprezintă infracțiuni și contravenții, săvîrșite în sectorul public și în cel privat, a căror sancționare este prevăzută de Codul penal și Codul contravențional.

Legiuitorul a atribuit la categoria infracțiuni de corupție următoarele acțiuni reprobabile:

- coruperea activă;

- darea de mită;
- coruperea alegătorilor;
- coruperea pasivă;
- luarea de mită;
- primirea unei remunerații ilicite pentru îndeplinirea lucrărilor legate de deservirea populației;
- traficul de influență;
- manipularea unui eveniment;
- pariurile aranjate;
- finanțarea ilegală a partidelor politice sau a campaniilor electorale, încălcarea modului de gestionare a mijloacelor financiare ale partidelor politice sau ale fondurilor electorale;
- delapidarea patrimoniului public;
- delapidarea mijloacelor din fondurile externe;
- utilizarea contrar destinației a mijloacelor din împrumuturile interne sau fondurile externe.

La categoria de contravenții ce constituie acte de corupție, legiuitorul a atribuit:

- primirea de recompensă nelegitimă sau de folos material (dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii);
- utilizarea fondurilor nedeclarate, neconforme sau venite din străinătate pentru finanțarea partidelor politice;
- utilizarea contrar destinației a mijloacelor din împrumuturile interne sau fondurile externe, obținerea frauduloasă a mijloacelor din fonduri externe, însușirea patrimoniului public sau a mijloacelor din fondurile externe (dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii).

Totodată, pe lângă actele de corupție propriu-zise, trebuie avută în vedere și o categorie distinctă de infracțiuni și contravenții cu privire la **actele conexe actelor de corupție**, *id est* faptele săvârșite împreună sau în legătură directă cu un act de corupție.

Sînt infracțiuni următoarele acte conexe actelor de corupție, care au fost săvârșite împreună sau în legătură directă cu un act de corupție:

- exercitarea atribuțiilor de serviciu în sectorul public în situație de conflict de interese;
- exercitarea atribuțiilor de serviciu în sectorul privat în situație de conflict de interese;
- abuzul de putere sau abuzul de serviciu în sectorul public;
- abuzul de serviciu în sectorul privat;
- excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu;
- neglijența în serviciu;
- falsificarea rezultatelor votării;
- obținerea frauduloasă a mijloacelor din fonduri externe;
- falsul în acte publice;
- falsul în documente contabile;
- tănuirea averii și a intereselor personale de către declaranții din sectorul public;
- tănuirea averii și a intereselor personale de către declaranții din sectorul privat;
- îmbogățirea ilicită;

- încălcarea regimului de confidențialitate a informațiilor din declarațiile de avere se interese personale;
- încălcarea regulilor de creditare, a politicilor de acordare a împrumuturilor sau a regulilor de acordare a despăgubirii/indemnizației de asigurare;
- gestiunea defectuoasă sau frauduloasă a băncii;
- obstrucționarea supravegherii bancare.

Sînt contravenții următoarele acte conexe actelor de corupție:

- favoritismul (dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii);
- exercitarea atribuțiilor de serviciu în situație de conflict de interese;
- abuzul de putere sau abuzul de serviciu (dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii);
- excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu (dacă fapta nu întrunește elementele constitutive ale infracțiunii);
- excesul de putere privind actele permissive;
- încălcarea regimului juridic al incompatibilităților, restricțiilor în ierarhie, limitărilor de publicitate;
- încălcarea regimului juridic al restricțiilor și limitărilor în legătură cu încetarea mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu și cu migrarea agenților publici în sectorul privat.

Lista actelor conexe actelor de corupție, prevăzută la art. 45 din Legea integrității, **este neexhaustivă**, la această categorie atribuindu-se orice infracțiuni și contravenții aflate în legătură directă sau săvîrșită împreună cu actele de corupție, după cum rezultă și din alin. (4) al art. 45.

Orice referire făcută în acest ghid cu privire la actele de corupție se va considera ca aplicîndu-se și în raport cu actele conexe actelor de corupție.

4. Persoanele care pot pretinde despăgubiri pentru actele de corupție

Despăgubirile pot fi solicitate pe calea depunerii unei acțiuni civile de către orice persoană fizică sau juridică căreia în urma actelor de corupție sau actele conexe actelor de corupție i-a fost cauzat un prejudiciu material și/sau moral.

În acest sens, prezintă relevanță prevederile art. 19 alin. (1) din Codul civil, potrivit căruia, în condițiile legii, **persoana lezată într-un drept al ei sau într-un interes recunoscut de lege** poate cere repararea integrală a prejudiciului patrimonial și nepatrimonial cauzat astfel.

Un alt punct de reper în vederea determinării persoanei îndreptățite la repararea prejudiciului cauzat prin actele de corupție se regăsește la art. 61 alin. (1) din Codul de procedură penală, care prevede că în calitate de parte civilă este recunoscută persoana fizică sau juridică în privința căreia există suficiente temeiuri de a considera că **în urma infracțiunii i-a fost cauzat un prejudiciu material și/sau moral**.

De asemenea, în caz de deces al persoanei fizice sau reorganizare a persoanei juridice prejudiciate, acțiunea civilă poate fi înaintată și de către succesorii lor în drepturi (a se vedea și prevederile art. 219 alin. (7) din Codul de procedură penală).

Un subiect special cu drept de a intenta și susține o acțiune civilă pentru compensarea prejudiciului cauzat autorităților publice prin infracțiunile de corupție este **procurorul**, iar acțiunea acestuia poate fi depusă indiferent de acordul autorității publice (art. 221 alin. (4) din Codul de procedură penală; art. 71 din Codul de procedură civilă). Procurorul care a intentat acțiunea are drepturile și obligațiile procedurale de reclamant, cu excepția dreptului de a încheia tranzacție și a obligației de a achita cheltuielile de judecată. Cu toate acestea, renunțarea procurorului la aceste pretenții nu privează autoritatea publică de dreptul de a cere examinarea cauzei în fond (art. 72 din Codul de procedură civilă).

5. Determinarea prejudiciului susceptibil reparării

Categoriile prejudiciului, a cărui reparare poate fi solicitată, sînt descrise în normele Codului civil și Codului de procedură penală.

Potrivit art. 19 alin. (5) din Codul civil, repararea prejudiciului presupune repunerea persoanei lezate în situația în care s-ar fi aflat dacă prejudiciul nu s-ar fi produs.

În linii generale, daunele a căror reparare poate fi solicitată se împart în două categorii principale (art. 19 alin. (1) din Codul civil; art. 219 alin. (1) din Codul de procedură penală): **prejudiciul patrimonial (material)** și **prejudiciul nepatrimonial (moral)**.

Potrivit art. 19 din Codul civil, prejudiciul patrimonial (material) se poate concretiza în:

- a) cheltuielile pe care persoana lezată le-a suportat sau urmează să le suporte la restabilirea dreptului sau interesului recunoscut de lege încălcat;
- b) distrugerea sau deteriorarea bunurilor sale (daună reală);
- c) profitul ratat ca urmare a încălcării dreptului sau interesului recunoscut de lege (profit ratat);
- d) pierderea șansei, care constă în dispariția actuală și certă a unei eventualități favorabile (însă mărimea acestui prejudiciu corespunde șansei pierdute și nu poate fi egală cu avantajul care ar fi rezultat din șansă dacă ea s-ar fi materializat).

Prejudiciul nepatrimonial (moral), la rîndul său, constă în suferințele fizice și psihice, precum și diminuarea calității vieții. În cazul vătămării sănătății, prejudiciul nepatrimonial cuprinde, de asemenea, pierderea sau diminuarea unei capacități a corpului uman (prejudiciu biologic).

Prejudiciul moral se repară indiferent de existența și întinderea prejudiciului patrimonial (art. 2036 alin. (2) din Codul civil).

Quantumul despăgubirii pentru prejudiciul moral se determină de către instanța de judecată în funcție de caracterul și gravitatea prejudiciului moral cauzat persoanei vătămate, de gradul de vinovăție a autorului prejudiciului, dacă vinovăția este o condiție a răspunderii, și de măsura în care această despăgubire poate aduce satisfacție echitabilă persoanei vătămate (art. 2037 alin. (1) din Codul civil). Caracterul și gravitatea prejudiciului moral sînt apreciate de instanța

de judecată, ținând cont de circumstanțele în care a fost cauzat prejudiciul, de restrângerea posibilităților de viață familială și socială, precum și de statutul social al persoanei vătămate (art. 2037 alin. (2) din Codul civil).

La determinarea despăgubirii, instanța de judecată va tinde să acorde o despăgubire care, pe de o parte, are o mărime comparabilă cu cea acordată în mod obișnuit în împrejurări similare și, pe de altă parte, ia în considerare particularitățile cazului (art. 2037 alin. (3) din Codul civil).

Potrivit art. 2025 din Codul civil, repararea prejudiciului se poate face:

- a) **în natură**, adică prin restabilirea situației anterioare, care exista până la producerea prejudiciului, cum ar fi prin:
  - transmiterea unui bun de același gen și de aceeași calitate (inclusiv restituirea unor sume bănești transmise sau plătite de către persoana prejudiciată);
  - repararea unui bun deteriorat etc.
- b) **prin echivalent bănesc** (plata de despăgubiri), dacă persoana vătămată nu este interesată de repararea în natură sau dacă repararea în natură este imposibilă.

Despăgubirea se stabilește sub forma unei sume globale sau, dacă prejudiciul are caracter continuu, sub forma unei prestații periodice. În cazul în care se stabilește o despăgubire sub forma prestației periodice, debitorul poate fi obligat la constituirea unei garanții.

Un alt punct de reper în stabilirea modalităților de reparare a prejudiciului îl constituie Codul de procedură penală, în cazul în care se înaintează o acțiune civilă în procesul penal inițiat în legătură cu săvârșirea actelor de corupție ce constituie infracțiuni. În acest sens, în virtutea prevederilor art. 219 din Codul de procedură penală, persoanele fizice și juridice cărora le-a fost cauzat prejudiciu nemijlocit prin acțiunile interzise de legea penală pot intenta o acțiune civilă cu privire la despăgubire prin:

- a) restituirea în natură a obiectelor sau a contravalorii bunurilor pierdute ori nimicite în urma săvârșirii faptei interzise de legea penală;
- b) compensarea cheltuielilor pentru procurarea bunurilor pierdute ori nimicite sau restabilirea calității, aspectului comercial, precum și repararea bunurilor deteriorate;
- c) compensarea venitului ratat în urma acțiunilor interzise de legea penală;
- d) repararea prejudiciului moral sau, după caz, a daunei aduse reputației profesionale.

Prejudiciul material se consideră legat de săvârșirea acțiunii interzise de legea penală, dacă el se exprimă în cheltuieli pentru:

- a) tratamentul părții vătămate și îngrijirea acesteia;
- b) înmormântarea părții vătămate;
- c) plata sumelor de asigurare, indemnizațiilor și pensiilor;
- d) executarea contractului de depozit al bunurilor.

O modalitate specifică de restabilire a situației anterioare producerii prejudiciului constă în posibilitatea de a solicita instanței de judecată, prin acțiune civilă, anularea sau rezoluțiunea contractelor, la încheierea cărora consimțământul uneia dintre părți a fost viciat de un act de corupție sau de un act conex actelor de corupție (art. 47 alin. (5) din Legea integrității).

Anularea unor asemenea contracte nu privează persoana prejudiciată de dreptul de a solicita despăgubiri.

O acțiune similară în anularea actelor poate fi depusă și de către procuror, în cazul în care autoritățile publice au fost prejudiciate printr-un act încheiat ca urmare sau în legătură cu săvârșirea unei infracțiuni de corupție (art. 221 alin. (4) din Codul de procedură penală; art. 71 din Codul de procedură civilă). Cererea în anulare poate fi depusă indiferent de acordul autorității publice.

6. Modalitățile de despăgubire

Persoanele cărora prin actele de corupție le-a fost cauzat un prejudiciu își pot exercita dreptul de a pretinde despăgubiri **pe calea depunerii unei acțiuni civile**.

La rîndul său, depunerea și examinarea acțiunii civile cunoaște două modalități principale:

- a) acțiunea civilă în procesul penal;
- b) acțiunea civilă în ordinea procedurii civile obișnuite.

Cele două modalități sînt alternative și opționale, persoana prejudiciată fiind liberă să o aleagă pe cea care corespunde intereselor sale. Înainte de prezentarea specificului fiecărei modalități în parte, vor trebui redată unele raționamente aplicabile acțiunii civile, și anume cu privire la subiecții și condițiile răspunderii pentru prejudiciul cauzat prin actele de corupție, dar și cu privire la elementele pe care trebuie să le conțină cererea de chemare în judecată prin care se formulează acțiunea.

7. Persoanele împotriva cărora poate fi intentată acțiunea civilă

În vederea determinării persoanei responsabile de repararea prejudiciului, trebuie făcută referirea, în primul rînd, la prevederile art. 1998 alin. (1) din Codul civil, care prevede că **cel care acționează față de altul în mod ilicit**, cu vinovăție, este obligat să repare prejudiciul patrimonial, precum și, în cazurile prevăzute de lege, prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune. Același articol prevede la alin. (3) că **o altă persoană decît autorul prejudiciului** este obligată să repare prejudiciul numai în cazurile expres prevăzute de lege.

De asemenea, în cazul acțiunii civile în procesul penal, prezintă relevanță prevederile art. 221 alin. (2) din Codul de procedură penală, conform căruia acțiunea civilă se intentează **față de bănuț, învinuit, inculpat**, față de o persoană necunoscută care urmează să fie trasă la răspundere sau **față de persoana care poate fi responsabilă de acțiunile învinuitului, inculpatului** (partea civilmente responsabilă).

În plus, punct de reper important în acest sens îl constituie prevederile menționate din art. 48 din Legea integrității, care la alin. (2) prevede dreptul persoanei prejudiciate printr-un act de corupție sau act conex actelor de corupție de a solicita repararea prejudiciului cauzat de către subiecții prevăzuți la art. 5 lit. a) (agenții publici, concurenții electorali și persoanele lor de încredere) din partea entității al cărei agent public a comis actul. Prin agent public, în sensul Legii integrității, se are în vedere persoana încadrată într-o entitate publică și care exercită o funcție publică, o funcție publică cu statut special, o funcție de demnitate publică, este angajată

în cabinetul persoanei cu funcție de demnitate publică sau prestează servicii de interes public, precum și alesul local.

Din analiza normelor invocate mai sus, se disting două categorii de subiecți împotriva căreia poate fi înaintată acțiunea civilă:

- a) **autorul actului de corupție** – persoana care a săvârșit actul de corupție;
- b) **o altă persoană (entitate) decât autorul actului de corupție, în cazurile expres prevăzute de lege** – persoana (entitatea) poate fi obligată la repararea prejudiciului dacă această obligație este stabilită prin lege, cum este cazul entității publice al cărei agent a comis actul de corupție.

Este important să se rețină că în cazul actului de corupție comis de către un agent public, persoana prejudiciată va putea solicita despăgubiri nu doar de la autorul faptei, ci și de la entitatea în cadrul căreia acesta activează. Dreptul persoanei prejudiciate de a înainta o acțiune împotriva entității publice este una dintre aplicațiile art. 1998 alin. (3) din Codul civil. De exemplu, în cazul unui funcționar public care a săvârșit un act de corupție în legătură cu exercitarea atribuțiilor sale, cererea de chemare în judecată va putea fi depusă și împotriva autorității în care activează acest funcționar.

Ulterior, autoritatea, după repararea prejudiciului persoanei vătămate, se va putea îndrepta împotriva autorului actului de corupție cu o acțiune separată, prin care îi va solicita rambursarea sumelor achitate cu titlu de despăgubiri. Potrivit art. 48 din Legea integrității, acțiunea de regres împotriva autorului actului de corupție va fi înaintată după repararea prejudiciului din contul bugetului respectiv, în mărimea despăgubirii plătite. Acțiunea de regres va fi înaintată de către entitatea publică. În cazul în care această obligație nu este onorată, acțiunea de regres va fi înaintată de către Ministerul Justiției sau, după caz, de către procuror (art. 48 alin. (3) din Legea integrității).

8. Condițiile răspunderii civile

Răspunderea civilă delictuală a persoanei, în cazul actelor de corupție, va putea fi reținută în cazul întrunirii următoarelor elemente obligatorii:

- a) **Subiectul răspunderii** – una sau mai multe dintre persoanele menționate mai sus, împotriva cărora pot fi înaintate pretențiile de despăgubire;
- b) **Existența actului de corupție** – nimeni nu poate fi atras la răspundere în absența faptei ilicite;
- c) **Vinovăția** – actele de corupție nu pot fi săvârșite decât cu vinovăție;
- d) **Existența prejudiciului** – nu pot fi acordate despăgubiri în absența prejudiciului sau a daunelor. Categoriile prejudiciilor a căror reparare poate fi obținută au fost specificate mai sus. De asemenea, pentru a putea fi pretinse despăgubiri pe calea acțiunii civile, prejudiciul trebuie să nu fi fost reparat anterior (de exemplu, în cazul în care prejudiciul cauzat de un agent public fusese deja reparat de către entitatea publică);
- e) **Legătura causală dintre actul de corupție și prejudiciu** – răspunderea civilă va putea fi antrenată doar dacă prejudiciul reprezintă consecința actului de corupție.

9. Cerințele de formă a acțiunii

Acțiunea civilă se formulează prin redactarea unei cereri de chemare în judecată. Cerințele de formă a cererii de chemare în judecată sînt reglementate de prevederile Codului de procedură civilă (în special at. 166 din Codul de procedură civilă), de care se va ține cont indiferent dacă acțiunea este formulată în ordinea procedurii civile sau în cadrul unui proces penal. La cererea de chemare în judecată trebuie anexate toate probele care justifică pretențiile reclamantului, în special probele care demonstrează existența și întinderea prejudiciului cauzat prin actele de corupție.

La depunerea cererii de chemare în judecată privind repararea prejudiciului cauzat prin actele de corupție **care constituie infracțiuni**, reclamantul va fi scutit de la plata taxei de stat (art. 85 alin. (1) lit. a) din Codul de procedură civilă).

10. Modalitățile de înaintare și examinare a acțiunii civile

După cum a fost menționat mai sus, repararea unui prejudiciu provocat de comiterea actelor de corupție sau a celor conexe actelor de corupție se poate produce prin intermediul unei:

- a) acțiuni civile în procesul penal;
- b) acțiuni civile în ordinea procedurii civile obișnuite.

În cele ce urmează va fi redat specificul fiecărei modalități, precum și va fi făcută o referire la repararea prejudiciului cauzat prin actele de corupție ce constituie contravenții.

11. Acțiunea civilă în procesul penal

În scopul recunoașterii unei persoane în calitate de parte civilă, trebuie întrunită și condiția existenței de suficiente temeiuri de a considera că în urma infracțiunii i-a fost cauzat un prejudiciu material și/sau moral acelei persoane.

Astfel, acțiunea civilă în procesul penal este reglementată, în esență, de prevederile art. 61-62 și 219-226 din Codul de procedură penală și trebuie înaintată procurorului de caz sau instanței de judecată, însă cererea de chemare în judecată prin care se formulează acțiunea civilă poate fi depusă, de asemenea, și la organul de urmărire penală (art. 61 din Codul de procedură penală). În situația în care cererea de chemare în judecată prin care se formulează acțiunea civilă este depusă la organul de urmărire penală, ultimul va putea emite o ordonanță în acest sens, prin care va recunoaște persoana respectivă în calitate de parte civilă. Dacă acțiunea civilă este înaintată instanței de judecată, aceasta va putea emite o încheiere cu privire la recunoașterea persoanei în calitate de parte civilă. Odată cu recunoașterea în calitate de parte civilă, organul de urmărire penală sau instanța de judecată este obligată să-i înmîneze persoanei respective informație în scris despre drepturile și obligațiile ei (specificate la art. 62 din Codul de procedură penală). În aceeași ordine de idei, trebuie atrasă atenția la faptul, că organul de urmărire penală și instanța de judecată trebuie să-i aducă la cunoștință drepturile și obligațiile eventualei persoane civilmente responsabile, recunoscută ca atare de respectivele autorități naționale (în modul specificat la art. 74 din Codul de procedură penală).

Pe de altă parte, refuzul organului de urmărire penală de a recunoaște persoana în calitate de parte civilă poate fi contestat la procuror. Eventualul refuz din partea procurorului care exercită urmărirea penală poate fi contestat la procurorul ierarhic superior. Menținerea de

către procuror sau de către procurorul ierarhic superior a soluției de refuz în recunoașterea persoanei ca parte civilă poate fi contestată la judecătorul de instrucție, a cărui încheiere va fi irevocabilă.

În cazul acțiunii civile în procesul penal înaintate direct instanței de judecată, încheierea cu privire la refuzul de a recunoaște o anumită persoană în calitate de parte civilă poate fi contestată cu recurs.

Cu toate acestea, un aspect important care urmează a fi reținut este că – indiferent de refuzul organului de urmărire penală sau al instanței de judecată de a recunoaște în calitate de parte civilă persoana care a suferit un prejudiciu din cauza infracțiunilor de corupție – **aceasta păstrează în continuare dreptul său de a înainta acțiunea civilă în ordinea procedurii civile obișnuite** (art. 222 alin. (3) din Codul de procedură penală).

În același context, trebuie de avut în vedere și că în cazul în care partea a fost recunoscută în calitate de parte civilă, însă la faza de judecare a cauzei și-a retras acțiunea civilă, ea nu va mai putea înainta o acțiune în repararea prejudiciului nici în ordinea procedurii civile obișnuite (art. 224 alin. (2) din Codul de procedură penală).

Acțiunea civilă în procesul penal se va soluționa împreună cu cauza penală în cadrul aceluiași proces.

La examinarea acțiunii civile, instanța va aplica normele Codului de procedură penală. Normele procedurii civile și normele procesului de mediere a litigiilor civile se aplică, dacă nu contravin principiilor procesului penal și dacă normele procesului penal nu prevăd asemenea reglementări. De asemenea, instanța va aplica normele dreptului civil și ale altor domenii de drept, **cu excepția prevederilor cu privire la termenele de prescripție prevăzute de legislația civilă**, care nu se aplică la examinarea acțiunii civile soluționate în procesul penal.

În cazul în care, la etapa fazei de urmărire penală a fost înaintată o acțiune civilă, însă ulterior s-a dispus încetarea urmăririi penale, clasarea cauzei penale sau scoaterea persoanei de sub urmărire penală, persoana recunoscută în calitate de parte civilă se poate adresa cu aceeași acțiune în ordinea procedurii civile obișnuite. În acest caz, începe să curgă un nou termen de prescripție extinctivă a acțiunii, calculat de la data rămânerii irevocabile a ordonanței (art. 220 alin. (5) din Codul de procedură penală).

Instanța de judecată va decide asupra admiterii sau respingerii acțiunii civile prin sentință.

În cazul admiterii acțiunii civile, instanța va stabili cuantumul despăgubirilor cuvenite persoanei prejudiciate. Totuși, este posibil ca în cazuri excepționale când, pentru a stabili exact suma despăgubirilor cuvenite părții civile, ar trebui amânată judecarea cauzei, instanța poate să admită, în principiu, acțiunea civilă, urmînd ca asupra cuantumului despăgubirilor cuvenite să hotărască instanța civilă (art. 387 alin. (3) din Codul de procedură penală). Din data în care această sentință devine irevocabilă, începe să curgă un nou termen de prescripție extinctivă a acțiunii civile (art. 220 alin. (6) din Codul de procedură penală).

Cu alte cuvinte, în acest din urmă caz, instanța obligă persoana condamnată la despăgubiri, însă nu stabilește quantumul exact al acestora. În această eventualitate, ulterior pronunțării sentinței, partea civilă va depune o nouă cerere de chemare în judecată în ordinea procedurii civile obișnuite, prin care va solicita încasarea despăgubirilor. La rândul său, examinarea acțiunii de către instanța civilă se va limita exclusiv la determinarea quantumului despăgubirilor.

Dacă instanța penală va respinge acțiunea civilă înaintată în procesul penal sau în cazul în care quantumul despăgubirilor încasate va fi mai mic decât cel solicitat de către partea civilă, aceasta din urmă va fi îndreptățită să atace sentința în partea care se referă la acțiunea civilă **prin depunerea unei cereri de apel**, în termen de 15 zile de la pronunțarea sentinței integrale (art. 402 din Codul de procedură penală). Cu toate acestea, dacă fapta constituie o infracțiune ușoară, pentru care Codul penal prevede exclusiv pedepse non-privative de libertate (i.e. orice pedeapsă, cu excepția celei cu închisoarea sau detențiunea pe viață), sentința primei instanțe se va putea ataca doar cu recurs (art. 437 din Codul de procedură penală).

La rândul său, decizia instanței de apel va putea fi contestată **cu recurs** în termen de 30 de zile din data pronunțării deciziei (art. 422 din Codul de procedură penală).

12. Acțiunea civilă în ordinea procedurii civile obișnuite

Acțiunea civilă în ordinea procedurii civile se examinează în conformitate cu prevederile Codului de procedură civilă.

Astfel, în vederea obținerii despăgubirilor, persoana prejudiciată (în calitate de reclamant) trebuie să depună o cerere de chemare în judecată în ordinea art. 166 din Codul de procedură civilă. Respectiva cerere poate fi depusă la instanța de judecată de la domiciliul sau sediul pârîtului, *id est* a persoanei împotriva căreia sînt formulate pretențiile de despăgubire (art. 38 din Codul de procedură civilă).

Competența instanței de la sediul pârîtului constituie o regulă generală. În anumite condiții, alternativ, reclamantul poate alege să depună cererea de chemare în judecată și la instanța de la domiciliul său, atunci cînd pârîtul este o persoană juridică sau în cazul în care pârîtul este o persoană cu domiciliul sau sediul în alt stat. Cazurile în care reclamantul poate alege alternativ competența unei alte instanțe (altă decât cea de la domiciliul sau sediul pârîtului) sînt enumerate la art. 39 din Codul de procedură civilă.

De asemenea, acțiunea în ordinea procedurii civile generale urmează a fi înaintată în interiorul termenului de prescripție stabilit de Codul civil, care începe să curgă de la data cînd persoana prejudiciată a aflat sau trebuia să afle atît despre producerea prejudiciului, cît și despre persoana care l-a cauzat. Deși termenul general de prescripție este de 3 ani, totuși, în anumite situații (cum ar fi în cazul prejudiciului cauzat mediului înconjurător, prejudiciul cauzat sănătății etc.), Codul civil stabilește termene speciale sau le exclude, în general. Termenele de prescripție constituie una dintre trăsăturile care deosebește acțiunea civilă în ordinea procedurii civile de acțiunea civilă în procesul penal, în cazul ultimei termenele de prescripție

prevăzute de legislația civilă fiind inaplicabile (art. 220 alin. (4) din Codul de procedură penală).

Instanța civilă va soluționa cererea de chemare în judecată prin pronunțarea unei hotărâri prin care va admite sau va respinge acțiunea civilă. Spre deosebire de acțiunea civilă în procesul penal, instanța civilă nu va fi în drept să lase nesoluționată problema cuantumului despăgubirilor. Cu toate acestea, în ipoteza în care – în paralel cu acțiunea civilă prin care se solicită repararea prejudiciului cauzat printr-o infracțiune de corupție – o altă instanță examinează într-o procedură separată cauza penală cu privire la aceeași faptă, instanța civilă va fi în drept să dispună suspendarea examinării cauzei în procedură civilă, pînă la soluționarea irevocabilă a cauzei penale (art. 261 lit. h) și art. 262 lit. e) din Codul de procedură civilă). Suspendarea procesului va putea fi dispusă fie la cererea unei dintre părți, fie din oficiu (indiferent de poziția părților) de către instanța de judecată.

Hotărîrea instanței cu privire la respingerea acțiunii civile sau la admiterea pretențiilor doar parțial (e.g. instanța a dispus încasarea unor despăgubiri într-un quantum mai mic decît cele cerute) va putea fi atacată cu apel în termen de 30 de zile de la pronunțarea hotărîrii. Apelul se va judeca conform prevederilor art. 357-396 din Codul de procedură civilă. La rîndul său, decizia instanței de apel poate fi atacată cu recurs în termen de 2 luni de la data comunicării deciziei integrale.

13.Repararea prejudiciului cauzat prin actele de corupție ce constituie contravenții

În cazul reparării prejudiciului cauzat prin actele de corupție ce constituie contravenții, persoana prejudiciată se poate adresa cu o cerere de chemare în judecată în ordinea procedurii civile descrise mai sus.

Totodată, potrivit art. 45 alin. (2) din Codul contravențional, soluționînd cauza contravențională, autoritatea competentă este în drept, la cererea victimei, să dispună repararea prejudiciului cauzat prin contravenție **în cazul în care nu există divergențe asupra întinderii lui.**